

Томислав А. ЛУНИЋ¹

Универзитет у Београду
Факултет безбедности
Београд (Србија)

Слободан М. ПЕНЕЗИЋ²

Институт друштвених наука
Београд (Србија)
Универзитет Унион „Никола Тесла”
Факултет за спорт
Катедра за новинарство
Београд (Србија)

Пут Македонске православне цркве од раскола до јединства – историјат и рефлексije

Сажетак. Македонска православна црква је прешла дуг пут од раскола етно-филетистичког типа који је деценијама нагризао македонско друштво до јединства. У првом делу бавимо се зачецима раскола који датирају још из периода с краја Другог светског рата, док Македонска православна црква неканонским чином 1967. проглашава аутокефалност и улази у раскол. Даље описујемо активизам Српске православне цркве, која у више наврата покушава да врати Македонску православну цркву на пут јединства и саборности. Тадашњи Митрополит велешко-повардарски

¹ lunictomislav@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0007-0476-5085>

² spenezic@idn.org.rs, slobodan.penezic@fzs.edu.rs; <https://orcid.org/0000-0002-8245-1117>

Јован Вранишковски прихватио је 22. јуна 2002. позив патријарха српског Павла на канонско јединство са Српском православном црквом. Уследиће потписивање Нишког споразума, а Православна охридска архиепископија патријаршијским и саборским томосом из 2005. бива призната као једина аутономна црква унутар Српске православне цркве. У другом делу рада указујемо на повратак Македонске православне цркве у јединство, која у мају 2002. прекида вишедеценијски раскол и поново улази у породицу Христове цркве. Читав овај пут, тј. процеси и активности у оквиру њега, сагледани су упоредо из свих нужних перспектива, указујући на важне историјске, културолошке и идентитетске димензије анализираних дешавања. Уједно је, стога, реализована и анализа комуниколошке перспективе, тумачена кроз однос медија, јавности и важних појединачних актера који су и те како обликовали контекст у којем су се ови процеси одвијали. У раду смо користили методе хронологије, анализе садржаја и компарације резултата истраживања. Настојали су се презентовати објективни увиди и закључци, поткрепљени појединачним релевантним ставовима и добијеним резултатима истраживања.

Кључне речи: раскол; јединство Цркве; Македонска православна црква; Српска православна црква; Православна охридска архиепископија; Владика Јован Вранишковски; македонски медији и јавност.

Уводна разматрања

Циљ текста је указивање на погубност раскола који нагриза јединство Цркве изнутра са једне и благодат јединства која у саборном општењу даје плодове евхаристијске љубави и среће са друге стране. Македонска православна црква (надаље: МПЦ) након више од пола века ушла је у породицу правоверних. Нагризао је раскол етнофилетистичког типа чији зачеци датирају с краја прве половине XX века када се код Македонаца буди жеља за обновом Охридске архиепископије и која се противно канонима и црквеним прописима отцепила од Српске православне цркве (надаље: СПЦ). МПЦ је прешла пут од добијања аутономије, преко нелегитимног проглашења аутокефалности, живота у расколу и коначног повратка у јединство. Шта је раскол однео, колико је верни народ изгубио, а колико јединством добио покушаћемо да одговоримо. Уједно се осврћемо и на шири друштвени оквир у којем се овај процес одигравао, али и тумачио, настојећи да укажемо и на однос и утицаје политичких актера, а пре свега тамошњих медија и јавности.

Македонска православна црква: године раскола

Раскол је супротстављеност Цркви. Он разједа јединство Цркве изнутра, руши директно постављену структуру Цркве, темељни принцип, веру и схватање да је Црква Тело Христово.³ По Светом Кипријану⁴ једино у Цркви постоји благодатно подручје Духа Светога, и једино у Цркви се савршавају Свете Тајне. У својим излагањима је прецизан и еклисиолошки исправан. С друге стране, Блажени Августин⁵ оставља простор да благодат Светога Духа може да се протеже и изван граница Цркве. То се донекле може прихватити јер слободу Духа Светога не можемо сузити у границама у којима ми то хоћемо, тј. ограничити деловање Духа Светога само у Цркви није у нашој моћи. Ми не можемо наредити Духу Светоме да он изван Цркве ништа не ради. С тим што Свети Августин подвлачи да се ипак неке Свете Тајне могу савршавати и у расколу, изван Цркве, али оне добијају валидност тек онда када расколници приступе у јединство Цркве. Дакле, Свете Тајне код расколника су на неки начин у потенцијалу.⁶ Односно, како каже Владика Јован Вранишковски, благодат је код расколника у потенцији, а не за усавршавање. То је благодат која се даје на кашичицу, као за малу децу, који немају зубе, па тако могу да преживе. Али са том храном се не могу

³ Грч. Χριστός – помазани, помазан. „У српском преводу поименичени придев Помазан постаје додавањем (а не одузимањем) именичког додатка ПОМАЗАНИК, те се библијско назвање „Христос Господњи” преводи са „Помазаник Господњи”, што је веран превод јеврејског придева-именице „Машијах Јахвеов” = „Помазани(к) – Месија Господњи” (Атанасије, 2002, стр. 11–12).

⁴ Свети Кипријан Картагински (210–258), писац, епископ Картагине, светац, мученик, црквени отац. Правио је разлику између оних који су се одрекли своје вере и оних који су крштени као јеретици: према првима је био милосрдан, док је са другима био строг видећи потребу да се поново крсте. У прогонима хришћана за време цара Валеријана осуђен је на одсецање главе. Умире као мученик. Дела: *Ad Donatum, Ad Demetrianum, Testimonia ad Quirinum*. Дело *De catholicae Ecclesiae unitate* представља једно од важнијих еклисиолошких дела. Често је цитирао Тертулијана (Saint Cyprien, 1873).

⁵ Блажени (Свети) Августин (354–430) сматра се највећим међу западним Оцима Цркве. Рођен у Тагасту (данашњи Алжир). Отац му је био многобожац, а мајка хришћанка (св. Моника). После многобројних сумњи, колебања и духовних криза преобратио се у хришћанство. Написао је велики број дела: *Исјовесџи, О љагу Божијем* итд. (Пурић, 2021, стр. 95–96).

⁶ Ове две опције су на неки начин сличне, без обзира на одређене разлике, јер Свети Августин је рекао да расколници могу исто Свето Писмо да читају, да савршавају исте Свете Тајне, али ако остану у расколу да немају спасење. Дакле, за оба мислиоца они који остану у расколу немају спасење.

и усавршити.⁷ Тек када ступе у јединство, Свете Тајне добијају потребну пуноту. Дакле, на личном плану раскол је стање када немамо заједницу са личностима, односно када смо у расколу са личностима. Основни задатак је да се спречи шизофренија у човеку и стане у колону јединства с другим верујућима, а све који су у расколу да приволимо у јединство. Свети Иларион Троицки вели: „Ево чему нас учи I правило Светог Василија Великог”.

Главни разлог Великог раскола 1054. Свети Нектарије пак види у „гордој и властољубивој тежњи римског папе за влашћу и господарењем над Црквом Божијом. Такву власт, какву и папа тражи за себе над целом Црквом, није нико имао од Апостола, па ни сам Свети Апостол Петар, на кога се папе узалуд позивају. [...] Свети Нектарије додаје да Јединство Цркве није било засновано и утемељено на једном лицу једнога од Апостола, него је било и јесте у једноме Лицу Спаситеља нашег Исуса Христа, Који и јесте Глава Цркве, и у једноме Духу Светом, у једној вери и нади и љубави и служби Богу” (Јустин Ћелијски, 2022, стр. 44–45). „А ви се не зовите Рави; јер је у вас један Рави Христос, а ви сте сви браћа. И оцем не зовите никога на земљи; јер је у вас један Отац који је на небесима. Нити се зовите Учитељи; јер је у вас један учитељ Христос” (Матеј. 23, 8–10).

Раскол у МПЦ је етнофилетистичког типа⁸ и није у вези са доктринарним разлозима као што је случај са Великим расколом (*Filioque*), несторијанством итд. „То је један постојећи проблем у Православној цркви, али не и суштински. Наметнуо се у XIX веку, када су се балкански народи ослобађали од Турака и формирали Цркве на ослобођеној територији националних суверених држава. Пре тога, древне су патријаршије и архиепископије носиле само име града у коме се налазио првотворни епископ. Тако до дана данашњег постоје: Константинопољска, Александријска, Антиохијска и Јерусалимска патријаршија. С друге стране, националфилетизам, који се појавио у 19. веку, био је осуђен 1872. на Помесном сабору у Константинопољу, када је било прекинуто општење са Бугарском егзархијом, зато што је формирана из националних, нецрквених побуда” (Архиепископ охридски и Митрополит скопски Јован, 2007, стр. 13). Јерес етнофилетизма је дакле утемељен на етничкој одредници где цркве мимо канона траже

⁷ Детаљније видети: Архиепископ Јован охридски о расколу у Македонији. <https://www.youtube.com/watch?v=8OaoJsbk5oA>, приступљено 15. 6. 2023.

⁸ Филетизам/етнофилетизам/националфилетизам (грч. φυλετισμός – племенска подељеност; грч. Εθνοφυλετισμός – етничка подељеност), подела неке заједнице по етничкој, националној основи. Најчешће се јављао у области религијских/политичких односа. Религијски, односно верски филетизам заснива се на подели неког религијског ентитета по етничкој основи (Поповић, 2006, стр. 124–134). Бројни су примери: Румунска егзархија, Бугарска егзархија (IX, XX век); Македонска православна црква (XX, XXI век).

аутокефалност по основу националне припадности, етникума. Славенко Терзић наводи да је „одметничко и неканонско проглашење тзв. Македонске православне цркве мотивисано искључиво политичким, а не црквеним или религиозним разлозима. [...] Главни политички циљ тадашњег руководства Комунистичке партије Југославије на челу са Јосипом Брозом Титом био је дезинтеграција Српске православне цркве и слабљење њене улоге, а тиме свакако и слабљење етничке, духовне и културне целине српског народа у југословенској држави” (Ђоновић, 2000, стр. 149). Терзић подвлачи да је конституисање ове политичко-црквене организације имало за циљ и однарођавање дела српског народа у тадашњој југословенској републици Македонији (Ђоновић, 2000, стр. 149).

Пре фокуса ка нашој теми важно је направити дистинкцију појмова аутокефална⁹ и аутономна црква. Аутокефална црква (грч. αὐτοκέφαλη ἐκκλησία) јесте самостална и независна црква у свом унутрашњем животу и налази се у пуном догматском, канонском и литургијском јединству са осталим православним црквама. Још су апостоли оснивали помесне цркве водећи рачуна да сачувају јединство у духу. Аутономна (грч. αὐτονομία) је пак помесна црква под јурисдикцијом аутокефалне. Патријаршијским и саборским томосом јој се признаје самосталност, али не и независност. Предстојатељ аутономне цркве је канонски одговоран пред највишим црквеним судом аутокефалне.¹⁰

Још током завршетка Другог светског рата у Македонији се јављају претензије за одвајање од СПЦ. СПЦ Македонцима даје аутономију 1959. Македонски свештеници и епископи то тумаче самовољно и незаконито поистовећујући је са аутокефалношћу. Осокољени тадашњим неповољним приликама за СПЦ, јерархија МПЦ сазива црквено-народни сабор у Охриду (16–19. 7. 1967) и проглашава аутокефалност. Митрополит Доситеј¹¹ је писмом број 141 од 19. 7. 1969. обавестио патријарха Германа да је у Охриду 19. јула Свети архијерејски синод МПЦ по једнодушној сагласности и препоруци

⁹ Аутокефалност (грч. αὐτοκέφαλα / аутокефалија) настао је додавањем префикса за самосвојност (грч. αὐτός) на појам којим се означава поглаварство (грч. κεφαλή / дословно: глава), чиме је створен сложени термин за опште означавање разних појава које се одликују сопственим, односно самосвојним или самосталним поглаварством. Појам је крајем античког и почетком средњовековног периода уведен и у хришћанску терминологију, добивши потом и специфична значења у еклисиологији. Временом је прерастао у основни термин за означавање знатно старијих појава – самосталност и независност помесних цркава (Милошевић, 2011, стр. 199–208).

¹⁰ Детаљније видети: <http://www.pravenc.ru/text/63038.html>; приступљено 31. 12. 2023.

¹¹ Јосип Броз Тито је као покровитељ овог неканонског чина одликовао митрополита Доситеја орденом југословенске заставе са лентом (Слијепчевић, 1969).

црквено-народног сабора прогласио аутокефалност Македонске православне цркве као наследнице Охридске архиепископије (Пузовић, 1997, стр. 82).

„Одлука је имала осам тачака:

1. Македонска православна црква, наследница обновљене Охридске архиепископије проглашава се аутокефалном;
2. На челу аутокефалне Македонске православне цркве је Архиепископ са називом Архиепископ охридски и македонски. Досадашњи поглавар Македонске православне цркве, сада поглавар аутокефалне Македонске православне цркве, Његово Блаженство Господин Доситеј се именује у звање Архиепископ охридски и македонски;
3. Делатност аутокефалне Македонске православне цркве се поклапа са границама македонске националне државе – Социјалистичке Републике Македоније;
4. Аутокефална Македонска православна црква, као део једине, свете, саборне и апостолске цркве, прима, чува и усваја Свето Писмо, прописе свих васељенских и помесних сабора, као што ће чувати и сва друга аутокефална права славне цркве и одбацивати свака друговерна учења;
5. Аутокефална Македонска православна црква управљаће сагласно Светом Писму, Светим предањима, Апостолским правилима, канонима свих васељенских и помесних сабора и уставом Македонске православне цркве;
6. Ова одлука ће се доставити свим аутокефалним православним црквама, као и свим епархијама и црквеним општинама аутокефалне Македонске православне цркве;
7. Објављивање ове Одлуке бива пред црквено-народним сабором Македонске православне цркве, свештенством и благочестивим хришћанима на Светој архијерејској литургији у цркви Светог Климента Охридског у Охриду;
8. Ова Одлука ступа на снагу одмах по доношењу.” (Ђоновић, 2000, стр. 65–67)

Српски патријарх Герман је био под великим притиском тадашњег комунистичког режима који је дао подршку сепаратистичким претензијама Македонаца. Убрзо је сазвано и ванредно заседање Архијерејског сабора СПЦ с једном тачком дневног реда – проглашења аутокефалности МПЦ. Архијерејски сабор СПЦ једногласно је донео следећу одлуку: „Пошто се виша јерархија Македонске православне цркве оглушила о надлежно донету одлуку Светог архијерејског сабора Српске православне цркве од 4. маја 1967. и самовољно и незаконски сама се отцепила од своје Мајке Цркве у расколничку верску организацију, то сходно поменутој Саборској одлуци

прекинути са овом јерархијом богослужбено и канонско општење и ставити у дужност Светом архијерејском Синоду СПЦ да против виновника раскола поведе поступак. Са верним народом Македоније не прекидати општења већ удовољавати њиховим верским потребама. Богословима и студентима Богословског факултета из Македоније, који то желе, одобрити да се могу и даље уписивати у наше богословске школе и учити у њима. Пријем ће вршити Архијереји у чијим се епархијама богословске школе налазе” (Ђоновић, 2000, стр. 68–69). Након што је Свети архијерејски сабор СПЦ прекинуо везе са МПЦ, Архијерејски синод МПЦ у писму бр. 250 од 25. октобра 1967. тврди да је ова одлука СПЦ политички документ против македонског народа. Замерају СПЦ што Македонију назива Јужном Србијом, а Македонце Јужносрбијанцима, што СР Македонији не признаје државност и пориче аутокефалност Охридској архиепископији. „Овом одлуком Свети архијерејски сабор СПЦ, пред лицем наше целокупне јавности, насрће у првом реду на македонски народ, македонску нацију и Социјалистичку Републику Македонију. Тиме се не штети само односима двеју цркава, већ се могу изазвати и дубље последице” (Пузовић, 1997, стр. 86).¹²

Притисци на СПЦ су били интензивни и константни. Још на јубиларној прослави Удружења православног свештенства 25. 4. 1968. потпредседник Извршног већа Србије Станоје Арсић, између осталог, каже: „Овакви незадовољни односи међу Македонском и Српском православном црквом чине и наше односе са СПЦ сложеним и деликатним. [...] Те односе могу да искористе реакционарни и шовинистички елементи, као и разни непријатељи у земљи и иностранству. Њихов циљ је политичка акција против братства и јединства српског и македонског народа” (Ђоновић, 2000, стр. 83–84). Он даље закључује да је формирање аутокефалне МПЦ саставни део верника и свештенства македонске нације, која произилази од равноправности македонског народа с другим народима СФРЈ и да формирање аутокефалне МПЦ треба разумети као њихово искључиво право. С обзиром на то да смо живели у секуларном друштву, притисци овог типа су били непримерени.

Важно питање је и како су реаговале друге православне цркве:

- 1) Грчка православна црква није признала македонску аутокефалност.
- 2) Цариградска патријаршија такође није признала аутокефалност МПЦ не желећи да руши успостављени поредак у православљу. На њеном челу увек се налазио Грк, а познато је да су Грци још у прасловенска времена у саставу имали Егејску Македонију. У том смислу су и против имена новоформиране државе Македонија, као и нове цркве (МПЦ).

¹² Погледати и документе: 1. Син. бр. 3718, октобар 1967; 2. Писмо Архијерејског синода МПЦ, бр. 250, 25. октобар 1967.

3) Кипарска православна црква није признала аутокефалност МПЦ. Кипарски архиепископ Макариос је нагласио да „прекида свако општење са јерарсима Македонске цркве, коју ће сматрати за шизматичку до покајања и њеног враћања у наручје њене Мајке српске цркве” (Ђоновић, 2000, стр. 72–73).

4) Александријска патријаршија слично горе наведеним недвосмислено је подржала СПЦ. Митрополит Леонтопољски Константин је подржао српског патријарха Германа коме у писму поред осталог каже да има „братску солидарност и њихову подршку у наметању канонских санкција против пучиста” (Ђоновић, 2000, стр. 72–73).

5) Јерусалимска патријаршија није признала аутокефалност МПЦ.

6) Руска православна црква није признала македонску аутокефалност пре свега због тога што је у то време патријарх Московски и целе Русије био на челу јединствене цркве у шеснаест република СССР. У случају да је признала аутокефалност МПЦ, исто би тражиле и румунска, пољска, финска, чешка и др.

7) Бугарска православна црква није желела да призна македонску цркву јер је Македонију сматрала бугарском територијом, тј. Македонце Бугарима. Македонија је припадала бугарском егзархату, а један временски период на челу Охридске архиепископије били су бугарски епископи.

Светски Савет цркава није примио македонску цркву у своју организацију. Подржао је аргументе СПЦ. Тим чином МПЦ бива изолована од свих цркава. „Расколници у Р. Македонији 1967. године направили су једну врсту револуције, црквени пуч, па шта су постигли? Дошли су до тога да немају никакав углед међу православним Црквама, да буду изоловани, и да се у таквој атмосфери изолације [...] умножи неморал и небрига о Цркви” (Архиепископ охридски и Митрополит скопски Јован, 2007, стр. 25).

Питањем аутокефалности Македонске цркве бавио се и Хараламбос Папастатис: „Црква у југословенској Македонији од давнина је припадала Српској православној цркви, у духовном и политичком погледу све до њеног проглашења за аутокефалну без било каквих црквених потреба [...] Очигледно сви знају да ово самовољно отцепљење не произилази из цркве већ од политике. Управљачи измишљене македонске нације имају амбицију да јој додају еманципирану цркву, да комплетирају циклус за тражење њихових права; једна нација, једна црква, једна држава” (Папастатис, 1967).

У периоду између 1968. и 1977. не може се рећи да је било речи о превазилажењу раскола. Одржано је неколико састанака под великим притиском тадашње комунистичке владе, да не би дошло до суђења епископату МПЦ. Тек 1978. одржан је састанак комисија СПЦ и МПЦ у манастиру Светог Прохора

Пчињског, односно у манастиру Пресвете Богородице у Калишту (Струга). Ни први ни други пут МПЦ се није покајала за учињени неканонски чин па разговори нису успели. Архиепископ МПЦ Доситеј упокојио се 20. маја 1981. Новоизабрани архиепископ Ангеларије је фебруара 1982. затражио од СПЦ да призна аутокефалност МПЦ, али је Сабор СПЦ у мају те године дао негативан одговор. Ангеларије је тражио признање и од поглавара осталих православних цркава, али је добио одговор да је то унутрашње питање СПЦ и да не желе да се мешају. Након одржаног референдума 8. септембра 1991, Македонија проглашава независност. Све до 1998. није било званичних састанака ни на нивоу комисија, ни на другим нивоима (због многих нерешених питања у Синоду МПЦ, тадашњи архиепископи МПЦ Гаврил, односно његов наследник Михаил, избегавали су састанке комисија).¹³ Српска православна црква је 1999. неколико пута безуспешно покушавала да обнови разговоре са МПЦ.¹⁴

Православна охридска архиепископија – жртва за спасење

Дугогодишњи преговори СПЦ и МПЦ резултирали су потписивањем Нишког споразума 17. маја 2002, по коме се епархијама МПЦ признаје најшира аутономија. Конституише се Охридска архиепископија која задржава симбол и избор поглавара Цркве у Македонији што потврђује патријарх српски, док епархије у службеном општењу користе досадашњи назив. Након што је потписан документ с македонске стране кренула је кампања и снажни притисци, где МПЦ излази са обавештењем да је потписала само радни документ који нема обавезујући карактер. Синод МПЦ одустаје од споразума. Једини који га је накнадно прихватио био је митрополит велешко-повардарски Јован Вранишковски. Он је 22. јуна 2002. прихватио позив патријарха српског Павла на канонско јединство са СПЦ. Митрополит Јован је 23. септембра 2002. од стране СПЦ постављен за егзарха свих територија Охридске архиепископије, а 25. децембра 2003. за председавајућег Светог синода Православне охридске архиепископије, када добија титулу Митрополит скопски и Архиепископ охридски. Православна охридска архиепископија

¹³ Први састанак две комисије одржан је 3. марта 1992. године у Београду, а разговори су настављени 15. и 16. априла у манастиру Пресвете Богородице у Калишту. Међутим, као и претходни покушаји, све је било узалудно. Српска православна црква тражила је покајање, а МПЦ аутокефалност.

¹⁴ Погледати и: Архиепископ охридски и Митрополит скопски Јован (2007). *Крајња историја на Охридската Архиепископија*. Охрид.

(надаље: ПОА), патријаршијским и саборским томосом из 2005. године, призната је као једина аутономна црква унутар СПЦ. ПОА је имала једну митрополију и шест епископија, и то:

1. Митрополија скопска;
2. Епископија преспанско-пелагонијска;
3. Епископија брегалничка;
4. Епископија дебарско-кичевска;
5. Епископија полошко-кумановска;
6. Епископија велешко-повардарска;
7. Епископија струмичка.

Убрзо за ПОА и њену јерархију крећу тешка времена, укључујући и варварско рушење тек изграђене манастирске цркве. Највише је страдао сам Митрополит Јован који је у затвору Идризово, у више наврата, провео укупно пет година и шест месеци. Осуђен је за дело „распиривање националне и верске мржње, раздора и нетрпељивости” и кривично дело „утаје”. У затвору је написао и потресни роман *Слобода у зајвору*. У случај су се укључиле и међународне организације и институције које се баве заштитом људских и верских права. Коначно је пуштен на условну слободу 2. фебруара 2015. након молбе патријарха московског и све Русије, Кирила.¹⁵ На питање новинара да ли се и даље осећа припадником Ромејског царства, Владика одговара да има носталгије и да је нереално да се Византијско царство врати, односно да је јако тешко, али да сви који живе у Северној Македонији (надаље: СМ) треба тако да се осећају, јер је Византија егзистирала на овим просторима много векова, а данашња СМ била њен део. У ромејском царству није било национализма, оно је било конгломерат више нација где ниједна није доминирала, сви су говорили јелинским језиком¹⁶ и били већински православни. Та теза указује на порекло народа с простора данашње Македоније, како у етничком и политичком, тако и у религијском смислу. На крају, и у каснијим етнофилетистичким претензијама Бугара, постојао је сукоб и борба егзархата и византијског (ромејског) наслеђа, а о Македонцима није било говора у етничком и религијском смислу. Он такође подвлачи да је Македонац¹⁷, зато што то није само осећање, већ пре

¹⁵ Архиепископ Јован у емисији портала *Живе речи* подвлачи да је у свом животу поставио јединство Цркве изнад свега, да живи за јединство Цркве, да постоји за јединство Цркве, да дише за јединство и да му ништа у животу није важније од тога. И његова докторска теза писана је на ту тему. Детаљније видети: <https://www.youtube.com/watch?v=TDHQQ3Q8rAk>; приступљено 11. 1. 2024.

¹⁶ Хеленски, старогрчки.

¹⁷ Термин Македонац у етничком смислу први пут се појављује негде у XIX веку. До тада је исто било пре свега територијална одредница.

свега одговорност и односи се на легислативу простора где живи, односно на државу која је међународно правно призната. Дакле, сви који се роде у Северној Македонији *de jure* имају држављанство македонско, али могу припадати разним нацијама.¹⁸ Припадност нацији, земља где се рађамо, отаџбина припадају биолошким карактеристикама и циљ је да буду другостепене. Наравно, није смисао да се верник одрекне својих родитеља, места где се родио, нације којој припада, јер би то било бесмислено, али да их стави на други степен је могуће и то од момента крштења.¹⁹ Насупрот биолошким карактеристикама је црквени идентитет, еклисиолошки начин постојања, који се темељи на тези да се сви верујући интегришу у заједницу, где добијају Бога за Оца и Цркву за Мајку. У тој синергији су сви браћа и сестре, јер имају истог Оца и исту Мајку. То је суштина вере Христове, то је суштина јединства Цркве.²⁰

Јединство Цркве: МПЦ на путу јомирења са СПЦ

Јединство Цркве је сама суштина Цркве. Верујемо у једну, свету, саборну и апостолску Цркву.²¹ То је ушло у никејско-цариградски символ вере и зато кажемо да је јединство сама суштина вере. Исповедамо једну Цркву и прихватамо да смо једна Црква.²² Јединство Цркве проистиче из јединства Божијег. Представља „јединство са самом Светом Тројицом” (Архиепископ охридски и Митрополит скопски Јован, 2007, стр. 59). Оно је суштинско и

¹⁸ Детаљније видети: <https://www.youtube.com/watch?v=9CK6YrvoY4s>; приступљено 1. 1. 2024.

¹⁹ Сам улазак верника у Цркву је претпостављен чињеницом да је биолошко биће остављено изван Цркве, јер уколико верник улази са непреображеним биолошким карактеристикама у Цркву, онда ће и Црква остати непреображена, односно биће негативно преображена са свим страстима, особинама верника. Верници дакле када се крсте ослобађају се биолошког примата, који више није примаран као код оних који су изван Цркве.

²⁰ Детаљније видети: <https://www.youtube.com/watch?v=8OaoJsbk5oA&t=682s>; приступљено 11. 1. 2024.

²¹ Алексеј Хомјаков појашњава да се Црква назива јединственом, светом, саборном, апостолском зато што припада целом свету, а не неком крају, зато што је по њој свето цело човечанство и цела земља, а не само један народ или једна земља, зато што се њена суштина састоји у сагласју и јединству духа и живота свих њених чланова који је признају и, најзад, због тога што се у Писму и учењу апостола садржи сва пуноћа њене вере, њених надања и њене љубави (Хомјаков, 1999, стр. 7).

²² Детаљније видети: <https://www.youtube.com/watch?v=8OaoJsbk5oA&t=682s>; приступљено 12. 1. 2024.

истинско, као јединство удова у живом телу. „У Цркви живи дух истине, и спољашња непроменљивост јер је непроменљив Хранитељ и Поглавар њен Христос” (Хомјаков, 1999, стр. 6). Црква делује и управља у својим границама, не судећи осталом човечанству, али га призива на јединство и усыновљење Божје у Христу (Хомјаков, 1999, стр. 5–6). „Када се Црква прошири или у њу уђе пуноћа народа, тада ће нестати и сви месни називи, јер Црква није везана за било који крај и не чува наслеђе паганске гордости него себе назива једином, светом, саборном и апостолском, знајући да јој припада цео свет и никаква област нема неког посебног значаја него само привремено може да служи и служи за прослављање имена Божјег по Његовој недокучивој вољи” (Хомјаков, 1999, стр. 23).

Све до 2022. ПОА је била једина канонски призната помесна црква на подручју СМ. Цариградска патријаршија је 9. маја 2022. признала јерархију МПЦ као канонску, именује је „Охридском архиепископијом”, успостављајући с њом литургијску и канонску сарадњу.²³ Актом повратка МПЦ у аутономни статус СПЦ, 16. маја 2022. године, прекида се вишедеценијски раскол. 19. маја 2022. служи се Литургија помирења између СПЦ и МПЦ-ОА у Саборном храму Светога Саве у Београду. МПЦ – Охридска архиепископија 5. јуна 2022. од Патријарха српског Порфирија добија томос о аутокефалности.²⁴ Тим чином се превазилази раскол и МПЦ-ОА ступа у канонско јединство са СПЦ. Након ступања у јединство, Синод МПЦ-ОА је предложио да се јерарси ПОА прикључе МПЦ-ОА по моделу који би договорили са СПЦ. Митрополит Јован је у очекивању финализације одлука око јединства наста-вио да носи титулу Архиепископа охридског и Митрополита скопског све до 3. септембра 2023, када се објављује званично саопштење Синода ПОА о интеграцији јерархије ПОА у МПЦ, где Јован добија титулу митрополит крушевско-демирхисарски у оквиру Преспанско-пелагонијске епархије МПЦ. Епископ делчевско-каменички Марко устоличен је 17. септембра, а дељадровско-илинденски Јоаким 4. новембра 2023. Тиме је завршена интеграција епископа из ПОА у МПЦ-ОА.²⁵

²³ Погледати чланак: „Вселенската Патријаршија ја призна нашата Црква под името *Охридска*”, Плус инфо, 9. мај 2022, приступљено 11. 1. 2024. (www.plusinfo.mk).

²⁴ Детаљније видети: „Патријарх српски Порфирије уручио архиепископу Стефану Томос којим се потврђује аутокефалност Македонске православне цркве – Охридске архиепископије”, 5. јун 2022, приступљено 11. 1. 2024. (www.spc.rs).

²⁵ Детаљније видети: www.mpc.org.mk, приступљено 10. 1. 2024.

Уједињење у олегалу локалне јавности и медија²⁶

Попут сваког важног друштвеног процеса, и овде описана дешавања у СМ одавно су значајна тема тамошње (али и шире) јавности и медија. Они су (медији и јавности) истовремено добрим делом обликовали и оквир у којим је тај процес реализован и интерпретиран. Самим тим, и те како је важно осврнути се на третман ове теме у медијима, који су пак пратиле реакције јавности.

Током година које су водиле описаном епилогу често је унутар тамошње јавности (лаичке, али и стручне) о овој теми вођена дискусија на емотивној и не много рационалној бази, пратећи још један од многих идентитетских проблема македонске нације после проглашења независности 1991, поред оног са именом на релацији са Грчком и проблема с језиком и непризнавањем заједничке историје са Бугарском. Питање уједињења МПЦ постало је додатно значајно по јавни дискурс СМ у годинама пред описани епилог.

Наиме, овај процес, сасвим јасно, није само верски феномен, већ и знатно шири, друштвено-политички. Као такав, он дубоко утиче и на шире процесе и њихову динамику. Однос јавности према овом питању обликован је, на тај начин, и кроз медије који и у овом случају играју кључну улогу у формирању и трансферу ставова (самим тим и делању људи). Данас је сасвим јасно то да медији имају велики утицај на јавно мњење, које је тако посредно подложно контроли оних који пак имају утицај на рад медија. „Та могућност (контроле) утицаја на оно што ће се пласирати друштву – јавности, и тако утицати на њихово мишљење, ставове и процес доношења одлука, одувек је привлачила и бројне немедијске актере у чијим рукама се налази одређена моћ, коју кроз медије настоје увећати и материјализовати”, а то су данас „пре свих, они који су део тзв. политичких елита, али и утицајни економски моћници” (Пенезић, 2023, стр. 90).

Истовремено се не сме заборавити важност домена присутних верских идентитета, који једнако играју битну улогу у формирању ставова грађана, с обзиром на то да је верска припадност несумњиво у вези с њиховим политичким и културним идентитетом. Аспект подстакнутих културних промена такође је, на тај начин, био значајан у оквиру медијског извештавања у овде

²⁶ Запажања и представљене оцене у овом сегменту текста резултат су праћења и анализе најутицајнијих медијских кућа у Северној Македонији, као што су Македонска Радио Телевизија, Сител ТВ, Алфа ТВ (телевизије), Македонски радио, Радио Скопје (радио), Дневник, Вечер, Нова Македонија (новине), А1он.mk, 24вести.mk и Куиринг.mk (онлајн медији). Они су упоредо праћени уз стручне консултације са медијским консултантом Слађаном Пеневим из Скопља, који је послужио и као извор тумачења утицаја информисања у онлајн јавној сфери (интернет портали и друштвене мреже).

за нас важном контексту анализе. Посебно у погледу очекиваног утицаја на традиционалне културне вредности, обичаје и идентитетска одређења.

Саопштење Сабора СПЦ у коме одобрава канонско јединство са МПЦ-ОА, према појединим релевантним тумачима, као што је Зоран Матефски, професор социологије религија и директор Центра за интеркултурне студије и истраживања на Филозофском факултету у Скопљу, представља корак унапред, иако се преговори око решавања коначног статуса МПЦ настављају и још није постигнут циљ добијања аутокефалности. Наиме, процедура око добијања аутокефалности подразумева да пре тога црква мора добити томос од стране Васељенског патријарха. Он такође сматра да приликом продужења преговора између МПЦ и СПЦ треба да се правно разреши неки проблеми и да се СПЦ црквено-правно одрекне права на епархије на територији Македоније, које треба да пређу у оквиру македонске цркве, а да се потом наставе разговори о даљем статусу, од широке самосталности, можда и статуса посебности, и на крају да (СПЦ) предложи Васељенском патријарху додељивање аутокефалности.

С друге стране се могу чути и другачији коментари. Бивши македонски дипломата Драган Јањатов, на пример, сматра да мотиви за овакав развој нису само црквени, већ и геополитички. Према његовом мишљењу, рат у Украјини је убрзао овај процес и сад се вуку и они потези који нису баш логични и који Македонији дају „неки вазални статус, а да се македонско државно руководство не сналази најбоље са овим или има неке лукративне разлоге”. Још један од редовних коментатора ове теме, новинар Бранко Ђорђевић, такође је упозорио да ће интеграција ПОА у МПЦ довести до појачаног утицаја српско-руске струје у врху МПЦ (у Синоду), где је такође јака група која је наклонета Васељенској патријаршији.²⁷

Додељивање томоса од стране СПЦ и начин и време доделе (неколико дана после одлуке Васељенског Патријарха) били су пак дубље анализирани и проблематизовани у неколико прилога које је емитовао део најутицајнијих медија (национални телевизијски канали ТЕЛМА, Канал 5, утицајни њуз-портали попут 360 степени), јер је у саопштењу које је прочитао Архимандрит Нектариј, Секретар САС СПЦ, био и један „интригантни” део у коме се препоручује да се официјално име цркве реши кроз непосредан братски дијалог са хеленофонским и другим помесним православним црквама. Такође, ови медији су проблематизовали и то што се по први пут у православној историји томос даје од стране „мајке цркве” (СПЦ), јер је пракса да се томос даје од стране Васељенске патријаршије, те да је

²⁷ Детаљније видети: Соња Христовска Угриновска: „Решението на спорот со СПЦ може да води кон друг спор во Синодот?“, <https://www.slobodenpecat.mk/reshenieto-na-sporot-so-spc-mozhe-da-vodi-kon-drug-spor-vo-sinodot/> ; приступљено 5. 8. 2024.

могуће да се сада због тога догоди застој у добијању томоса од Васељенске патријаршије (што се фактички и десило). Ови медији, односно експерти који су своја мишљења пренели преко њих, тврдили су, наиме, да је „томос дан са стране Васељенске патријаршије једино легалан и легитиман” и да је македонска црква постала заложник (заточеник) односа између Цариграда и Москве, преко Београда.

Последице дешавања које су пратиле процес неретко су биле и физичке претње од стране разних друштвених група у СМ. Политички лидери и странке су махом стајали на страни већинске струје МПЦ, а у спор су се укључили и полиција, тужилаштво, судство... Медији, стога, од почетка процеса повезују уједињење МПЦ и с важним политичким и друштвеним дешавањима, пратећи ставове политичких лидера, тј. анализирајући шире-друштвене импликације ових дешавања. Јасно је, самим тим, и то да политика, уз помоћ медија као посредника у дисеминацији жељених порука до јавности, игра важну улогу (често и пресудну) у обликовању јавног мњења о уједињењу, јер лидери често подржавају или критикују овај процес у складу са својим политичким интересима.

Дубоке друштвене поделе и политичке калкулације су и овде у вези са утицајем медија и чине овај аспект додатно важним. Његово разумевање, као и тако иницираних друштвених процеса кључно је не само за анализу догађаја који су у фокусу овог текста, већ и зарад креирања конкретног друштвеног простора за дијалог и изградњу одрживих решења на тим просторима. Самим тим је важно бар се осврнути на то како су до сада медији обликовали перцепцију јавности о овом важном верском догађају, доприневши формирању одређеног друштвеног дискурса. Генерална анализа извештавања најутицајнијих канала информисања указује посредно и на саму комплексност друштвених и верских динамика које прате овај догађај. Даље, и потенцијално дубље истраживање може пак пружити важан увид у комплексност односа између медија, верских догађаја и друштвених промена у за нас примарном контексту. У нашој анализи, сходно њеном базичном тематском усмерењу, ми ћемо се само укратко осврнути на тај контекст.

Наиме, тамошњи медији су у глобалу често истицали верске аспекте уједињења, анализирајући како ће се овде описане промене даље одразити на верски идентитет и праксе самих грађана (верника). Различите медијске куће пак представљале су различите перспективе, тако одражавајући, али и додатно подстицајући и поделе унутар друштва. Наиме, чак и површна анализа извештавања медија у СМ очекивано показује да се медијски наративи о уједињењу МПЦ видно разликују у зависности од конкретне медијске куће (извора информисања). Либерални медији, примера ради, често истичу оне позитивне аспекте, као што су верски и културни, којима се тежи кроз ове промене, док они конзервативни често наглашавају традиционалне

вредности (њихову угрожености) и потребу за очувањем постојећих црквених структура (али и не само њих).

Уз тзв. традиционалне медије, друштвене мреже су такође, како смо напоменули, одавно постале и нова врста платформи за информисање и дијалог, али и конкретнији друштвени активизам. То је једнако и у овом случају. Грађани СМ се путем тзв. мрежа информису, али уједно и организују и изражавају своје ставове. Ове платформе, стога, такође неретко подстичу боље информисање, али и поларизацију и ширење дезинформација. Упоредо су и информације о ставовима грађана према уједињењу, очекивано, у фокусу самих медијских кућа, а друштвене мреже играју важну улогу и у дисеминацији ове врсте ставова и реакција. Оне, на тај начин, имају и све значајнију улогу и у укупном обликовању јавног мњења по питању уједињења МПЦ.

Заједничка црквена служба у македонском централном саборном храму – Св. Климент Охридски је, након што је Српски Патријарх Порфирије саопштио да је САС СПЦ „једногласно и једнодушно изашао у сусрет молби Македонске православне цркве Архиепископије Охридске те благосија, одобрава, прихвата и признаје аутокефалност”, била приказана уживо на јавном сервису СМ (МТВ), као и дуготрајни аплауз који је добио Патријарх Порфирије док то саопштавао ово у скопској цркви. Поједини медији у СМ су пак известили да се очекује и да ће четири владике из ПОА добити своје епархије у оквиру МПЦ преко „прекрајања” делова постојећих епархија.²⁸

Одлука СПЦ је, према најгледанијем приватном ТВ каналу у СМ, СИТЕЛ, обележила историјски дан и преокрет односа између СПЦ и МПЦ, а описана као нешто што је донело велику радост народу СМ, што је потом истакнуто и у другим централним информативним емисијама. У интервјуима који је приказивао овај канал главни саговорници били су представници МПЦ и аналитичари који су хвалили личност Патријарха Порфирија, добру вољу СПЦ и прихватање македонских молби.

Конкретнији преглед нам указује на то да је након заседања Светог Синода Васељенске патријаршије 9. маја 2022, на ком је донета одлука за признавање Охридске архиепископије за канонску цркву, она у СМ доминантно доживљена и кроз већину домаћих медија представљена и као признавање црквене хијерархије МПЦ за канонску и валидну у православном свету, успостављајући канонско и литургијско општење.²⁹ Након таквог епилога,

²⁸ Детаљније видети: Соња Христовска Угриновска: „Решението на спорот со СПЦ може да води кон друг спор во Синодот?”, <https://www.slobodenpecat.mk/reshenieto-na-sporot-so-spc-mozhe-da-vodi-kon-drug-spor-vo-sinodot/> ; приступљено 5. 8. 2024.

²⁹ Детаљније видети: Далибор Станојковиќ: „Почеток на крајот на повекеденскиот спор меѓу МПЦ и СПЦ”, <https://novamakedonija.com.mk/mislenja/nas-stav/pochetok-na-krajot-na-povekedeceniskiot-spor-megju-mpc-i-spc/> (приступљено 7. 8. 2024).

за МПЦ је примарно важно то да је дошао крај вишедеценијској шизми и расколу и да македонски свештеници могу да служе са свештеницима других православних цркава. Још је можда важније и то да је тако и македонска јавност добила потврду да се македонска црква именује као Македонска Православна Црква – Охридска Архиепископија, чиме се индиректно признаје да је наследник Охридске архиепископије. Други важан аспект по јавност је то што се у саопштењу СПЦ говори и о одлуци да се архијереји Православне охридске архиепископије (ПОА) интегришу у оквиру МПЦ. Ова одлука је протумачена и као крај недоразумевања између СПЦ и МПЦ (тј. МПЦ и ПОА).

Брзина ширења информација, али и могуће дезинформације и манипулације, самим тим су и у СМ, тј. у оквиру реализације процеса за нас посебно важних, упоредо доприносили и конкретнијој динамици и исходима осталих друштвених процеса које ово питање и те како подстиче (самом њиховом обликовању), често помажући мирном решењу, али, нажалост, неретко и продубљујући поделе и неразумевања у друштву.

Закључна разматрања

У описаним дешавањима је било посебно важно пратити и разумети шире друштвене процесе и улогу релевантних друштвених актера. Стога и медија и саме јавности. Медији широм света већ дуго се суочавају са сопственим изазовима које можемо структурирати у „доминантно економске, политичке, културолошке и технолошке природе” (Penezić, 2021, стр. 146), због чега се и сами морају вратити „коренима и традицији квалитетног новинарства” (Penezić & Cvetićanin, 2021, стр. 454). Наиме, улога и утицај медија, као и спрега ове димензије и јавности, може се, како видимо, и у случају наше анализе тумачити трагајући за мером одговорности између та два пола. Конкретније, између два само наизглед супротстављена закључка који, попут Фархијевог (*Paul Farhi*), говоре да се у шире-друштвеном контексту квалитетни медији препознају као „глас јавности који се обраћа себи самом” (према Пенезић, 2023, стр. 53) и оног који је рефлексивна Корнијевог мишљења (*Daniel Cornu*) који наглашава важност одговорности „саме јавности за квалитет информисања” (према Пенезић, 2023, стр. 67). Стога „свакој анализи ефеката медијског извештавања мора претходити увиђање ширег контекста у којем медији егзистира” (Пенезић, 2020, стр. 321), што смо, из тог разлога, и овде настојали извести, зарад пуноће разумевања изабране теме.

МПЦ је прихватила позив СПЦ и након вишедеценијског раскола ступила у јединство. „Бог је нама свагда помогао, тврда воља и мишице наше – друге нама не треба помоћи; бог нас знаде, а ми себе знамо, више нама

не треба познанства. [...] бог је правда!” (Ивановић, 2007, стр. 10). Раскол је прошлост и радост православља поново обасјава македонски простор. Сама суштина јединства Цркве је учење о начелу саборности где су људи снагом љубави окупљени у слободно и органско јединство које карактерише природу Цркве, човека, друштво, процесе спознаје и стваралаштва.

Можемо, стога, да закључимо речима Архиепископа Јована Вранишковског са служења литургије помирења између МПЦ и СПЦ, одржане у Храму Светог Саве 19. маја 2022: „[...] Јединство цркве Ваша светости, браћо архијереји, није допуна суштине Цркве, него сама суштина Цркве. Један је Бог у Светој Тројици у кога верујемо, једна је Црква Његова, једна је евхаристија коју служимо. Не можемо имати две или више Цркава као што верују протестанти, и тиме две или више литургија. Стога, улазећи у евхаристијско општење са Српском православном црквом ретроактивно признају све све Свете Тајне и молитвословља која су извршена у Македонској православној цркви, Охридској архиепископији, све време док она није била у јединству са Српском православном црквом, а преко ње и са свим православним црквама. [...] Јединство је успостављено. Нека Бог га благослови, а ми да имамо одговорност као нешто што је најважније у Цркви. Да га чувамо и да никада више не упаднемо у бесмислени раскол са Српском православном црквом, а тиме и с читавом православном црквом. Христос Воскресе”³⁰

Библијски извори

Јн. 14,6

Матеј. 23, 8–10

Псалам. 117, 24

Документи

Писмо Архијерејског синода МПЦ, бр. 250, 25. октобар 1967.

Син. бр. 3718, октобар 1967.

Електронски извори

Обраћање Владике Јована Вранишковског поводом ступања МПЦ у јединство са СПЦ; <https://www.vesti-online.com/liturgija-pomirenja-posle-55-godina-zajedno-spc-i-mpc-video/> (2:52–2:59; приступљено 29. 10. 2023).

Православная Энциклопедия: <http://www.pravenc.ru/text/63038.html>; (приступљено 31. 12. 2023).

³⁰ Детаљније видети: <https://www.vesti-online.com/liturgija-pomirenja-posle-55-godina-zajedno-spc-i-mpc-video/> (приступљено 29. 10. 2023).

Архиепископ охридски и Митрополит скопски Јован (2007). *Крајка историја на Охридската Архиепископија*. Охрид: Архиепископија охридска.

Архиепископ охридски и Митрополит скопски (2007). *Слобода у зајвору*. Београд–Битола: Ставропигијални манастир Свети Јован Златоуст с Нижепоље – „Православље”.

Атанасије, Еп. (2002). *Христос а не Христ*. Требиње – Нови Сад – Врњачка Бања. „Видослов” – „Беседа” – Манастир Тврдош – Братство Св. Симеона Мироточивог.

Димитријевић, В. (ур.) (2010). *Црква од Истока и тајна Запада*. Београд: Бардфин.

Димитријевић, В., Обрадовић, Б., Нешић, Б. (2013). *Њеџиш – њесник слободе*. Београд: Catena mundi.

Ђоновић, С. (2000). *Српскомакедонски црквени раскол*. Београд: Линеа 5.

Ивановић, С. (2007). *Тако је говорио Њеџиш*. Београд: Невен.

Милошевић, Н. (2011). Црквена Аутокефалија под призмом устројства и организације Цркве. У: Б. Шијаковић (прир.), *Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати* (стр. 199–208). Београд: Православни богословски факултет.

Њеџиш Петровић, П. П. (1968). *Луча Микроkozма*. Београд: Просвета.

Пенезић, С. (2020). Модели дневних новина у 21. веку: криза и стратегије за опстанак. *Српска политичка мисао*, 68 (2), 299–326. <https://doi.org/10.22182/spm.6822020.13>

Пенезић, С. (2023). *Савремени изазови управљања медијима*. Београд: Факултет за спорт.

Петар Други, Свети Митрополит, Цетињски пустињак и Ловћенски Тајновидац (2017). *Житије, служба и акаџисџи*. Цетиње: Светигора – Цетињски манастир.

Поповић, Р. В. (2006). Бугарска егзархија: историјско-канонски аспект. *Гласник, Службени лист Српске православне цркве*, 88, 124–134.

Пузовић, П. (1997). *Раскол у Српској православној цркви – Македонско црквено џиџање*. Београд: Штампарија Српске патријаршије.

- Пурић, Еп. Ј. (2021). *Хришћанство и култура – руски поглед на културу*. Београд: Алта Нова.
- Слијепчевић, Ђ. (1969). *Македонско црквено мишљење*. Минхен: Искра.
- Станојковић, Д. (22. 5. 2023. године). Почеток на крајот на повекедеценискиот спор меѓу МПЦ и СПЦ, *Нова Македонија*, <https://novamakedonija.com.mk/mislenja/nas-stav/pochetok-na-krajot-na-povekjedeceniski-ot-spor-megju-mpc-i-spc/>, пристапуено 7. 8. 2024.
- Творения священиномученика Илариона Троицкого в трех томах (2004). *Христианства неј без Церкви*. Москва: Сретењски манастир.
- Ђелијски Преподобни Ј. (2022). *Светии Нектарије Еџински чудотворац: житије и акаџистии*. Крагујевац: Духовни луг.
- Угროнска Христовска, С. (16. 5. 2023. године). Решението на спорот со СПЦ може да води кон друг спор во Синодот?, Слободен печат, <https://www.slobodenpecat.mk/reshenieto-na-sporot-so-spc-mozhe-da-vodi-kon-drug-spor-vo-sinodot/>, пристапуено 5. 8. 2024.
- Хараламбос К, П. (1967). *Ауџокефалност цркве у јуџословенској Македонији*. Солун: Институт за балканске студије.
- Хомјаков, А. (1999). *Црква је једна (изабрани доџословски сџиси)*. Београд: Библиотека Руски доготражитељи – Zepter Book World.
- Apparition of the Virgin Mary of Medjugorje*, Jan Urban in Czech. The Catholic – Reformation in XX Century, Sept./Oct. 1987, Nov/Dec. 1985
- Counter-Reformation Catholic*, 201 Eng. Ed. Cf. Fr. Blaise, 500 Messages a Vivre, p. 370, Montreal, 1986.
- Freppel, M. (1873). *Saint Cyprien et L'Eglise D'Afrique au III siècle*. Paris: Bray et retaux, libraires-éditeurs.
- Penezić, S. & Cvetićanin, N. (2021). Media Crisis as a Measure of Responsibility of Media Employees. *Teme*, XLV (2), 445–459. <https://doi.org/10.22190/TEME200410026P>.
- Penezić, S. (2021). Društveni okvir i karakteristike tržišta dnevnih novina u Srbiji. *CM – časopis za upravljanje komuniciranjem (CM: Communication and Media)*, XVI (49), 143–166. <https://doi.org/10.5937/cm16-33659>.

Tomislav A. LUNIĆ³¹

University of Belgrade
Faculty of Security Studies
Belgrade (Serbia)

Slobodan M. PENEZIĆ³²

Institute of Social Sciences
Belgrade (Serbia)
Union Nikola Tesla University
Faculty of Sport
Department of Journalism
Belgrade (Serbia)

The Path of the Macedonian Orthodox Church from Schism to Unity – History and Reflections

Summary

The Macedonian Orthodox Church has undergone a long journey from an ethno-nationalist schism that eroded Macedonian society for decades towards unity. The first part of this paper addresses the origins of the schism, dating back to the end of World War II. In 1967, the Macedonian Orthodox Church (MOC) declared its autocephaly in 1967 through a non-canonical act, which resulted in a schism. The paper then discusses the activism of the Serbian Orthodox Church (SOC), which made several attempts to reunite the MOC and restore its conciliarity. On June 22, 2002, the then Metropolitan of Veles and Povardarie, Jovan Vraniškovski, accepted the invitation of Serbian Patriarch Pavle to canonical unity with the SOC. As a result, the Niš Agreement was signed, and in 2005, the Orthodox Archbishopric of Ohrid was officially recognized by a special church decree as the only independent church within the SOC. The second part of the paper highlights the return of the MOC to unity, which, in 2002, ended a decades-long schism and re-joined the family of the Church of Christ. This entire journey, including the processes and activities within it, is examined from various necessary perspectives, highlighting the significant historical, cultural, and identity dimensions of the events. In addition, the paper analyses the communication perspective, interpreting the interactions between the media, the public, and key individuals who significantly shaped these processes. In the study, the authors employed methods of chronology, content analysis, and comparison of research results. The paper presents objective insights and conclusions supported by relevant individual viewpoints and research findings.

Keywords: Schism; Unity of the Church; Macedonian Orthodox Church; Serbian Orthodox Church; Orthodox Archbishopric of Ohrid; Bishop Jovan Vraniškovski; Macedonian media and public.

³¹ Година рођења: 1983.

³² Година рођења: 1981.